

HÂRİS b. UMEYR

(الحارث بن عмир)

el-Hâris b. Umeyr el-Ezdi
(ö. 8/629)**Hz. Peygamber'in****Busrâ emîrine elçi olarak gönderdiği sa-
hâbî.**

Hz. Peygamber, hicretin 7. yılında (628) komşu hükümdarları İslâm'a davet etmek üzere onlara elçilerle mektup göndermeye başlayınca 8. yılın başında (629) adı tesbit edilemeyen Busrâ emîrine yazdığı mektubu Lihboğulları'ndan Hâris b. Umeyr ile gönderdi. Hâris Mûte'ye vardığında Gassânî emîrlerinden Şurâhbîl b. Amr yolunu keserek nereye gittiğini sordu; Resûlullah'ın elçisi olduğunu öğrenince boynunu vurdurdu.

Resûl-i Ekrem, Hâris'in ölüm haberini duyunca çok üzüldü ve Zeyd b. Hârise kumandasında hazırlattığı 3000 kişilik bir orduyu Mûte'ye gönderdi (bk. MÛTE SAVAŞI).

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkıdî, *el-Megâzî*, II, 755-756; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 128; Kâdî Abdülcebbar, *Tesbitü delâ'ilü'n-nübüvve* (nşr. Abdülkerîm Osman), Beyrut 1966, II, 440; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, I, 304-305; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, I, 408; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, XVIII, 156; İbn Seyyidünnâs, *Üyûnû'l-eşer*, II, 198; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdû'l-me'âd*, III, 381; İbn Hudeyde, *el-Mişbâhu'l-muğî* (nşr. Muhammed Azîmüddin), Beyrut 1405/1985, I, 206; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 286; Halebî, *İnsânü'l-uyûn*, II, 786; Ziriklî, *el-A'lâm*, II, 159; Köksal, *İslâm Tarihi* (Medine), VIII, 50-51; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, II, 9.

MEHMET AYKAÇ

HÂRİSE b. NU'MÂN

(حارثة بن النعمان)

Ebû Abdillâh Hârise b. en-Nu'mân
b. Ne'f el-Hazrecî el-Ensârî**Sahâbî.**

Hazrec kabilesinin Neccâroğulları koluna mensuptur. Dedesinin adı bazı kaynaklarda Nak', Râfi' veya Neffî şeklinde de geçmektedir. Annesi Hz. Peygamber'e biat eden, zaman zaman ona evinde yemek ikram eden hanımlardan Ca'de bint Ubeyd b. Sa'lebe'dir. Hârise'nin bütün gazvelere iştirak ettiği ve Bedir'de Osman b. Abdüşems'i esir aldığı kaydedilmektedir (Vâkıdî, I, 139, 162).

Hayır sever bir insan olan Hârise, isyancılar evini kuşattığı zaman Hz. Osman'a

kendisi için savaşılabileceklerini söyleyerek onu desteklediğini ifade etmiştir (Bu-hârî, III, 93). Kaynaklarda Hârise'nin vefat tarihi zikredilmemekle birlikte Muâviye döneminde (661-680) öldüğü bilinmektedir. Ömmü Hâlid bint Hâlid ile evlenen Hârise'nin ikisi erkek beş çocuğu olmuş, kızlarının hepsi biat eden kadın sahâbîler arasında yer almıştır. Muhaddis Ebû'r-Ricâl Muhammed b. Abdurrahman b. Abdullah onun torunlarındandır (Zehbî, *A'lâmü'n-nübela'*, II, 380).

Ömrünün sonlarına doğru gözlerini kaybeden Hârise namazgâhı ile evinin kapısı arasına bir ip çekmiş, fakirler bir şey istedikçe ipe tutunarak onlara bizzat sadaka vermiş, bu işi kendilerinin yapabileceğini söyleyen ailesine, fakirlere kendi eliyle sadaka vermenin insanı kötü ölümünden koruduğuna dair Resûl-i Ekrem'den bir hadis duyduğunu söylemiştir (İbn Sa'd, III, 488; Taberânî, III, 229, 231).

Medine'de Hz. Peygamber'in odalarının yanında odaları bulunan Hârise, Resûl-i Ekrem yeni bir hanımla evlendikçe bunlardan onun evine en yakın olanı ona bırakarak bir sonrakine geçerdi. Bundan dolayı Hz. Peygamber'in, "Bizim yüzümüzden evinden taşınıp durduğu için Hârise b. Nu'mân'dan utanır oldum" dediği rivayet edilmiştir (İbn Sa'd, III, 488).

Hârise'nin, Cebrâil'i Dihye b. Halife el-Kelbî sûretinde iki defa gördüğü nakledilmektedir. İlki, Hz. Peygamber'in Benî Kurayza yahudilerine karşı savaş hazırlığı yaptığı sırada Cebrâil'i bir katır üzerinde önden giderek kendisinin de içinde bulunduğu müslümanların silâhlı saf tutmalarını emrettiği sırada vuku bulmuştur (Vâkıdî, II, 498-499). İkincisi de Huneyn Gazvesi'nden sonra gerçekleşmiştir. Cebrâil ile Resûl-i Ekrem'in sohbet ettikleri bir sırada onlara selâm vererek, bir başka rivayete göre ise kendilerini rahatsız edeceği endişesiyle selâm vermeden yanlarından geçtiği, bunun üzerine Cebrâil'in, "Şu adam selâm vermiş olsaydı selâmını alırdık" dediği, Resûlullah'ın onu tanıyıp tanımadığını sorması üzerine de onun Huneyn Gazvesi'nde savaş alanını terketmeyen kişilerden biri olduğunu söylediği belirtilmektedir (Müsned, IV, 17; V, 433).

Hârise b. Nu'mân'ın Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde yer alan ikisi Cebrâil'i gördüğüne, biri de mal hırsından dolayı kişinin gittikçe ibadetten soğuyacağına ve neticede kalbinin mühürleneceğine (a.g.e., V, 433) dair üç rivayeti bulun-

maktadır. Ayrıca onunla ilgili olarak Hz. Âişe tarafından muhtevası birbirinin aynı üç hadis rivayet edilmiştir. Buna göre Resûl-i Ekrem, rüyasında Hârise'nin annesine yaptığı iyilikler sebebiyle cennete girdiğini görmüş ve orada okuduğu Kur'an'ı dinlemiştir. Sonra da, "İyilik dediğin böyle olmalı, Hârise annesine karşı en iyi şekilde davranan insanlardan biridir" demiştir (a.g.e., VI, 36, 152, 167).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, IV, 17; V, 433; VI, 36, 152, 167; Bu-hârî, *et-Târihu'l-kebir*, III, 93; Vâkıdî, *el-Megâzî*, I, 24, 139, 162; II, 498-499, 708; III, 900, 901; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III, 487-488; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir*, Beyrut 1404/1984, III, 227, 228, 229, 230, 231; Müberred, *el-Kâmil*, Beyrut 1986, III, 1473; Halife b. Hayyât, *et-Tabakât* (Zekkâr), I, 205; İbn Abdülber, *el-İstî'âb* (Bicâvî), I, 306-307; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, I, 358, 359; VII, 49; Zehbî, *A'lâmü'n-nübela'*, II, 378-380; a.mlf., *Tecridü esmâ'î's-şahâbe*, Beyrut, ts., I, 113; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâ'id*, IX, 313, 314; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 298, 299; Wensinck, *el-Mu'cem*, VIII, 54.

NURİ TOPALOĞLU

HÂRİSE b. SÜRÂKA

(حارثة بن سراقه)

Hârise b. Sürâka b. el-Hâris
el-Hazrecî el-Ensârî
(ö. 2/624)**Bedir Gazvesi'nde
ensardan şehid olan ilk sahâbî.**

Hazrec kabilesinin Neccâroğulları kolundandır. İslâmiyet'i kabul edip etmediği bilinmeyen babası Sürâka hicretten önce vefat etmiştir. Annesi Ömmü Hârise Rubeyyi' bint Nadr, Enes b. Mâlik'in halası ve Enes b. Nadr'ın kardeşidir. Bazı kaynaklarda annesine nisbetle Hârise b. Rubeyyi' şeklinde de anılır (Ebû Nuaym, I, vr. 160^b). Buhârî, *el-Câmi'u's-şâhih* (I, vr. 160^b). Hârise'nin bir yerinde annesinin adını Rubeyyi' bint Berâ şeklinde kaydederse de ("Cihâd", 14) bunun bir zühul eseri olabileceği söylenmiştir (İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, XI, 188). Ebû Nuaym, Hârise hakkında, "Annesine çok iyilik etmesiyle meşhurdur; Hz. Peygamber rüyasında onun cennette Kur'an okuyuşunu dinledi" derken onu Hârise b. Nu'mân ile karıştırmıştır (*Ma'rifetü's-şahâbe*, I, vr. 160^b). Hicretten hemen sonra annesiyle birlikte müslüman olan Hârise, Resûl-i Ekrem tarafından Sâib b. Osman ile kardeş ilân edilmiştir.

Hârise, bir gün Hz. Peygamber'le sohbet ederken şehitlik mertebesine ulaşması için kendisine dua etmesini istemiş, Resûl-i Ekrem de bu isteğini yerine ge-

tirmiştir (İbnü'l-Esîr, I, 426). Yaşının küçük olması sebebiyle Bedir Gazvesi'ne savaşı olarak katılamayan Hârise, savaş alanının gerisinde bir su birikintisinden su içerken atılan bir okla isabet almış ve bu gazvenin ensardan ilk şehidi olmuştur. Hârise'nin Bedir'de bulunduğu ve Uhud Gazvesi'nde şehid edildiği dair rivayet kabul görmemiştir (Ebû Nuaym, I, vr. 161^a; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 297). Bedir'den Medine'ye dönülünce annesi oğlunun durumunu sormak üzere Hz. Peygamber'e gelerek, "Eğer oğlum cennette ise sabreder, sevabını beklerim; değilse onun için var gücümle ağlarım" demiş, Resûlullah da Hârise'nin Firdevs cennetinde olduğunu söylemiştir (Buhârî, "Cihâd", 14, "Megâzî", 9, "Rikâk", 51).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsne'd, III, 124, 210, 215, 260, 264, 272, 282, 283; Buhârî, "Cihâd", 14, "Megâzî", 9, 13, "Rikâk", 51; Tirmizî, "Tefsîr", 23/3; Vâkıdî, *el-Megâzî*, I, 65, 94, 146, 147, 163; İbn Hişâm, *es-Sîre* (Zekkâr), I, 459, 524, 527; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 17; III, 510; Ebû Nuaym, *Ma'rîfetü's-şahâbe*, TSMK, III, Ahmed, nr. 497/1-2, I, vr. 160^a-161^a; İbn Abdülber, *el-İstî'âb* (Bicâvî), I, 307-308; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe* (Bennâ), I, 425-426; V, 452; Zehebî, *Tecridü esmâ'i's-şahâbe*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Ma'rife), I, 112; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî* (Sa'd), XI, 188; a.mlf., *el-İşâbe*, I, 297; Aynî, *Ümdetü'l-kârî*, Kahire 1392/1972, XI, 347-348; Köksal, *İslâm Tarihi* (Medine), II, 132-133; Wensinck, *el-Mu'cem*, VIII, 53.

ALİ TOKSARI

HÂRİSÎ, Hüseyin b. Abdüssamed

(حسين بن عبد الصمد الحارثي)

İzzüddin Hüseyin b. Abdissamed
b. Muhammed el-Hârisî el-Âmilî
(ö. 984/1576)

Şii âlim.

1 Muharrem 918 (19 Mart 1512) tarihinde Âmil'de (Cebeliâmil) doğdu. Yemen kabilelerinden Benî Hemdân'a mensup olup Hz. Ali'nin yakın arkadaşlarından Hâris b. Abdullah el-A'ver'in soyundan geldiği için Hârisî nisbesiyle anılmaktadır. İlk tahsilini Bedreddin Hasan b. Ca'fer el-Kerekî ve meşhur âlim Şehîd-i Sâni'den yaptı. Kendisini hadis, tefsir, fıkıh, usul, kelâm, mantık, matematik ve Arap dili gibi dallarda eser verecek düzeyde yetiştirdi.

Bölgedeki çeşitli merkezleri ziyaret ederek muhtelif konularda ilmî münazaralarda bulunan Hârisî, Osmanlı Devleti'nin hocası Şehîd-i Sâni'ye yaptığı davet üzerine onunla birlikte İstanbul'a gitti (17

Rebîülevvel 952/29 Mayıs 1545). Kendisine Bağdat'ta, hocasına da Ba'lebek'teki medresede görev verildi. Birkaç ay İstanbul'da kaldıktan sonra Sivas üzerinden Ba'lebek'e vardılar (15 Safer 953/17 Nisan 1546). Ancak oğlu Bahâeddin Âmilî'nin Ba'lebek'te doğduğuna (18 Zilhicce 953/9 Şubat 1547), şeyhiyle birlikte Ebû Ca'fer et-Tûsî'nin *Fihristü kütübî's-Şî'a* adlı eserini mukabele ettiklerine (Ramazan 954/Ekim-Kasım 1547) ve birlikte Âmil'e dönerek 955'e (1548) kadar orada kaldıklarına dair kaynaklarda yer alan bilgiler, Hârisî'nin Bağdat'taki görevi kabul etmediğini veya daha sonra görev yerini değiştirdiğini düşündürmektedir.

Hârisî, sürekli birlikte bulunduğu Şehîd-i Sâni'nin Şia propagandası yaparak fitneye sebebiyet verdiği gerekçesiyle idam edilmesi üzerine ailesiyle beraber İsfahan'a gitti (965/1558). İsfahan şeyhülislâmı (kadılıkudât) Zeynüddin Ali el-Âmilî'nin tavsiyesi üzerine I. Tahmasb tarafından davet edilerek saltanat merkezi Kazvin'in şeyhülislâmlığı ile görevlendirildi (966/1559). Yedi yıl sürdürdüğü bu görevi boyunca Şia mezhebini yaymaya gayret eden Hârisî, imâmın gaybûbeti halinde cumanın kılınamayacağına dair görüşün aksini savunarak namazları bizat kendisi kıldırdı. Ayrıca dinî ilimleri öğretti ve bu alanda çeşitli eserler verdi. Daha sonra Meşhed'de şeyhülislâmlık görevine getirildi; ardından I. Tahmasb tarafından yeni fethedilen Afganistan'ın başşehri Herat'ta kendisine üç köy tahsis edilerek tedit ve irşad faaliyetlerinde bulunmak, halka Şia mezhebini tanıtmakla görevlendirildi. Herat'ta sekiz yıl hizmet veren Hârisî'den pek çok âlim ve talebe istifade etti. Kazvin'e dönüp hacca gitmek üzere sultandan izin isteyen Hârisî'ye, irşad faaliyetlerinin aksamaması için yerine oğlu Âmilî'yi vekil bırakması şartıyla izin verildi. Tasavvufî yönü de bulunan Hârisî hac dönüşünde Bahrein'de yerleşti ve oğlunu da yanına davet etti. Baba oğul burada kaldıkları süre içinde öğretim faaliyetlerinde bulundular.

Kendi oğlu Bahâeddin Âmilî, şeyhinin oğlu Cemâleddin Hasan el-Âmilî, Bâyezîd-i Bistâmî-i Sâni diye bilinen İbn İnâyetullah el-Bistâmî ve Muhammed Bâkir ed-Dâmâd gibi âlimlerin de aralarında bulunduğu birçok talebe yetiştiren Hârisî, Bahrein'in Hecer şehrine bağlı Musalâ köyünde 8 Rebîülevvel 984'te (5 Haziran 1576) vefat etti.

Eserleri. Otuz civarında eser telif ettiği kaydedilen Hârisî'nin günümüze ulaşan bazı eserleri şunlardır: 1. *Dirâyetü'l-hadîş* (Tahrân 1306). 2. *Vüşûlû'l-ahyâr ilâ uşûlû'l-aşbâr* (Tahrân 1306; Kum 1401). Hadis usulüne dair olup baş tarafında imâmetin delilleriyle ilgili uzunca bir bölüm bulunmaktadır. 3. *Nûrû'l-hakîka ve nûrû'l-hadîka*. Ahlâk ilmiyle ilgili olan eser, Muhammed Cevâd el-Hüseynî el-Celâli tarafından neşredilmiştir (Kum 1403/1983). 4. *Erba'üne hadîşen* (nşr. Hüseyin Ali Mahfûz, Tahrân 1377/1957). 5. *el-'İkdû'l-Hüseynî*. Fıkha dair olup 1950'li yıllarda Yezd'de basılmıştır. 6. *Münâzara ve mübâhase* Ahmed Revzâtî tarafından Farsça'ya tercüme edilmiştir (*Güftügü-yi Yek Dânişmend-i Şî'i bâ Yek Âlim-i Sünnî*, İsfahan 1377/1958, 1387/1967). 7. *Şerhu'l-Elfiyye*. Şehîd-i Ewel'in namaza dair *el-Elfiyye* adlı eserinin şerhidir. 8. *Tuhfetü ehli'l-imân fi kıbleti 'Irâkî'l-'Acem ve Horâsân*. Hârisî, Ali b. Abdülâf el-Kerekî'nin yanlış olduğu iddiasıyla camilerin kiblegâhlarını değiştirmesi üzerine matematik bilgisini kullanarak buna karşı çıkmış ve bu eseri kaleme almıştır (eserlerin yazma nüshaları için bk. Brockelmann, II, 132, 576).

Hârisî'nin diğer bazı eserleri de şunlardır: *el-Gurer ve'd-dürer*, *er-Risâletü't-Tahmâsiyye fi'l-fıkh*, *Dîvân*, *Hâşiye 'ale'l-İrşâd*, *Şerhu Kavâ'id-i ahkâm*, *Ta'likât 'ale's-Şahîfeti's-Seccâdiyye*, *İslâhu Câmî'i'l-beyn* (eserlerinin bir listesi için bk. A'yânü's-Şî'a, VI, 64). Brockelmann, Bahâeddin Âmilî'ye ait olan *el-Vecîze ile Vesiletü'l-fevz ve'l-emân* adlı eserleri (GAL Suppl., II, 576) yanlışlıkla babası Hârisî'ye de nisbet etmiştir (a.g.e., II, 596-597).

BİBLİYOGRAFYA:

Hârisî, *Nûrû'l-hakîka ve nûrû'l-hadîka* (nşr. M. Cevâd el-Hüseynî el-Celâli), Kum 1403/1983, nâşirin önsözü, s. 5-7; Hür el-Âmilî, *Emelü'l-âmil* (nşr. Ahmed el-Hüseynî), Bağdad 1385/1965, I, 56, 58, 74-77; II, 70, 249; Abdullah Efendi el-İsfahânî, *Riyâzü'l-'ulemâ' ve hünyâzü'l-fuzalâ* (nşr. Ahmed el-Hüseynî), Kum 1401, II, 108-121; Muhammed b. Süleyman et-Tunukâbûnî, *Kısaşu'l-'ulemâ'*, Tahrân 1964, s. 247-248; Brockelmann, GAL Suppl., II, 132, 575-576, 596-597; *İzâhu'l-meknûn*, I, 346, 516; *Hedîyyetü'l-'ârifin*, I, 320; Ziriklî, *el-A'lâm*, II, 260; Kehhâle, *Mu'cemü'l-müellifin*, IV, 17; Tebrîzî, *Reyhânetü'l-edeb*, Tebriz, ts. (nşr. Çâphâne-i Şafak), IV, 126-129; Abdülhüseyn Ahmed el-Eminî, *el-Ğadir fi'l-kitâb ve's-sünne ve'l-edeb*, Tahrân 1366 hş., XI, 218-231; Ali el-Fâzıl el-Kâni, *Mu'cemü müellifi's-Şî'a*, Kum 1405, s. 275; A'yânü's-Şî'a, VI, 56-66.

VECDİ AKYÜZ